

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મિશન
ધરમપુર

ગાથા ૧

મોણં ચરિસ્સામિ સમિચ્ચ ધમ્મં,

સહિએ ઉજ્જુકડે ણિયાણછિણ્ણે ।

સંથવં જહિજ્જ અકામકામે,

અણ્ણાયણસી પરિવ્વણ સ ભિક્ખૂ ॥

જે શ્રુત અને ચારિત્રરૂપ ધર્મને અંગીકાર કરી મુનિભાવનું આચરણ કરીશ, એવો સંકલ્પ કરે છે, જે જ્ઞાનાદિ ગુણો સહિત હોય છે અથવા અન્ય સ્થવિર સાધુઓની સાથે રહે છે, જેનું અનુષ્ઠાન કે ધર્માચરણ માયારહિત છે, જેણે નિયાણા-વાસનાનું છેદન કર્યું છે, જે માતાપિતા વગેરે સ્વજનોના પરિચય કે સંસર્ગથી દૂર રહે છે, જે કામભોગોની કામનાથી રહિત છે, જે અજ્ઞાતકુળ એટલે અપરિચિત ઘરોમાં ભિક્ષાની શુદ્ધ ગવેષણા કરીને સંયમમાં વિચરણ કરે છે, તે શ્રેષ્ઠ ભિક્ષુ છે.

'Accepting the religious life I will practise the monk-order - the full vows of a monk' - with this solemn resolve who lives with other sages (and having firm belief in right knowledge-faith-conduct) acts sincerely, renounces the desire of volition-covetousness, abandons the acquaintance of worldly and domestic relatives, has no wish for sensual pleasures, seeks for faultless asking, without giving introduction of own caste and clan, from unknown families and wanders unobstructed, he is a true mendicant.

ગાથા ૨

રાઓવરયં ચરેજ્જ લાઢે, વિરણે વેયવિયાડડયરક્ષિણે ।
પણ્ણે અભિભૂય સવ્વદંસી, જે કમ્મિ વિ ણ મુચ્છિણે સભિક્ખૂ ॥

જે રાગ અને દ્વેષથી દૂર થઈ સંયમ યોગ્ય ક્ષેત્રમાં વિચરણ કરે છે, અસંયમના પાપથી વિરત છે, શાસ્ત્રજ્ઞ તથા આત્મરક્ષક છે, બુદ્ધિમાન છે, રાગદ્વેષને પરાજિત કરીને સર્વ જીવોને પોતાના આત્મા સમાન ગણે છે, જે પરીષદવિજેતા છે, સંયમમાં પૂર્ણ લક્ષ્ય રાખી સચેત અચેત કોઈ પણ વસ્તુમાં આસક્તિ રાખતા નથી, તે શ્રેષ્ઠ ભિક્ષુ છે.

Who is disinterested to attachment (renouncer of night eating), practises the sage-conduct as prescribed, disinclined towards unrestrain, well-versed in scriptures, ready for soul (self) protection, wise and witty, victor of troubles and attachment-detachment, believes that all living beings are as (equal to) me, does not indulge in anything; he is a true mendicant.

ગાથા ૩

અવ્વકોસ વહં વિહત્તુ ધીરે, મુણી ચરે લાઢે ણિચ્ચમાયગુત્તે ।
અવ્વગ્ગમણે અસંપહિટ્ટે, જે કસિણં અહિયાસણે સ ભિક્ખૂ ॥

જે મુનિ, કોઈ આકોશ વચન કહે કે મારે, તો તેને પૂર્વકૃત કર્મનાં ફળ માની ધૈર્યપૂર્વક સહન કરે છે, આત્માનું કર્મબંધથી રક્ષણ કરી યોગ્ય આર્યક્ષેત્રમાં વિચરણ કરે છે. દુઃખમાં વ્યાકુળ થતા નથી, અનુકૂળતામાં અતિ હર્ષિત થતા

નથી, પરીષદ ઉપસર્ગ વગેરે સમભાવથી સહન કરે છે, તે ભિક્ષુ છે.

The steadfast monk, knowing the consequences of his own former deeds - the harsh words and beating etc. remains delightful in restrain, protects his own soul from inflow of karmas - non-restrain, neither be sorrowful nor too much pleasant, tolerates all with even mind; he is a true mendicant.

ગાથા ૪

પતં સયનાસણં ભક્તા, સીઝણં વિવિહં ચ દંસમસગં ।
અવ્વગ્ગમણે અસંપહિદ્ધે, જે કસિણં અહિયાસણ સ ભિક્ખૂ ॥

જે મુનિ સામાન્ય શય્યા-સંસ્તારક, ઉપાશ્રય તથા બાજોઠ, પાટ, પાટલા અને ઉપલક્ષણથી ભોજન, વસ્ત્ર આદિ ઉપકરણને સમભાવે સ્વીકારે છે; જે ઠંડી, ગરમી, ડાંસ, મચ્છર વગેરે અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિમાં વ્યાકુળતારહિત થઈ શાંતિપૂર્વક સહન કરે છે, તે ભિક્ષુ છે.

Who accepts most ordinary lowly beds and seats, bears the troubles of heat and cold, flies and insects, does not be joyful in favourable contacts and tolerates all with calm mind; he is a true mendicant.

ગાથા ૫

ળો સક્કિયમિચ્છઈ ણ પૂયં, ણો વિ ય વંદણગં કુઓ પસંસં ।
સે સંજણ સુવ્વણ તવસ્સી, સહિણ આયગવેસણ સ ભિક્ખૂ ॥

જે ભિક્ષુ સત્કાર, પૂજા, પ્રતિષ્ઠા, વંદનાની પણ અપેક્ષા રાખતા નથી, જે સંયત છે, સુવ્રતી છે, તપસ્વી છે, સમ્યગ્જ્ઞાન ક્રિયાથી યુક્ત છે, આત્મગવેષક અર્થાત્ આત્મ-લક્ષી આચરણ કરનાર છે, તે ભિક્ષુ છે.

The adept, who does not even wish the respect, hospitality and reverence, how he can desire praises? Who is restrained, practises virtuous vows and austerities, engrossed well in right knowledge-faith-conduct and seeks his own soul; he is a true mendicant.

ગાથા ૬

જેણ પુણ જહાઈ જીવિયં, મોહં વા કસિણં ણિયચ્છઈ ।
ણરણારિં પજહે સયા તવસ્સી, ણ ય કોઠુહલં ઉવેઈ સભિક્ખૂ ॥

જેની સંગતિથી સંયમી જીવનમાં વિક્ષેપ થાય અને સર્વ પ્રકારે મોહ ભાવો ઉત્પન્ન થાય, તેવા સ્ત્રી કે પુરુષના સંગથી સદાય દૂર રહે અને કોઈ પણ પ્રકારનું કુતૂહલ ન કરે, તે ભિક્ષુ છે.

Ascetic renounces the company forever of man and woman, due to which his ascetic-life may set off, the bondage of full delusion karma-passions and auxiliary passions may occur and never be curious; he is a true mendicant.

ગાથા ૭

છિન્નં સરં ભોમમંતલિક્ષં, સુમિણં લક્ષણ દંડ વત્યુવિજ્જં ।
અંગવિયારં સરસ્સ વિજયં, જે વિજ્જાહિં ન જીવહ સ ભિક્ખૂ ॥

જે સાધક વસ્ત્રાદિની છિદ્રવિદ્યા, સપ્તસ્વરગાયન વિદ્યા, ભૂમિ સંબંધી વિદ્યા, આકાશ સંબંધી વિદ્યા, સ્વપ્નવિદ્યા, લક્ષણવિદ્યા, દંડવિદ્યા, વાસ્તુવિદ્યા, અંગસ્કૂરણાદિ વિદ્યા, સ્વરવિજ્ઞાન વગેરે વિદ્યાઓના પ્રયોગથી આજીવિકા ચલાવતા નથી, તે ભિક્ષુ છે.

The adept who does not profess, nor lives on divination from cuts and shreds, sound (the air coming out through nostrils-exhaling) earth, sky, or the science of meteorology, dreams, symptoms (diagrams), stick, structures, throbbing and changing of the body, lores; he is true mendicant.

ગાથા ૮

મંતં મૂલં વિવિહં વેજ્જચિંતં, વમણ વિરેયણ ધૂમણેત્તસિણાણં ।
આરે સરણં તિગિચ્છિયં ચ, તં પરિણાય પરિવ્વેસ ભિક્ખૂ ॥

રોગાદિથી પીડાવા છતાં જે મંત્રપ્રયોગ કે જડીબુટ્ટીના પ્રયોગ, અનેક પ્રકારના વૈદ્યક પ્રયોગ, વમન, વિરેચન, નાક દ્વારા કરવામાં આવતી નેતિ ધોતિની પ્રક્રિયા, સ્નાનની પ્રેરણા, રોગાદિથી પીડિત થતાં સ્વજનોનું સ્મરણ કે ગૃહસ્થોનું શરણ, રોગની ચિકિત્સા કરવી-કરાવવી, આવી પાપકારી પ્રવૃત્તિને જાણીને તેનો દરેકનો ત્યાગ કરી જે સંયમમાર્ગમાં વિચરણ કરે છે, તે ભિક્ષુ છે.

The adept even caught by diseases, abandons-
charms (spell), roots and herbs etc. and
vomiting, purgatives, fumigation, smoking
pipe, bathing, refuge and consolation of
family members etc. - every kind of medical
or other treatment; he is a true mendicant.

ગાથા ૯

ખત્તિયગણ ડગ્ગરાયપુત્તા, માહણભોઈય વિવિહા ય સિપ્પિણો ।
ણો તેસિં વયઈ સિલોગપૂયં, તં પરિણ્ણાય પરિવ્વે સ ભિક્ખૂ ॥

જે મુનિ ક્ષત્રિય રાજા, મલ્લ, લિચ્છવી આદિ ગણ;
આરક્ષક, રાજપુત્રો, બ્રાહ્મણો, સામંત અને અનેક પ્રકારના
શિલ્પીઓ વગેરેની પ્રશંસા કરતા નથી, તેની પૂજાના
વિષયમાં કંઈ રસ લેતા નથી, તે પૂજા અને પ્રશંસા સંયમી
જીવનને ઉપકારક નથી, એમ જાણીને તેને છોડી સંયમમાં
વિચરણ કરે, તે ભિક્ષુ છે.

Warriors, ugra, gāṇa, princes, Brāhmaṇas,
bhogikas-chieftains and artisans of all sorts,
he who does not utter a word in praise of all
these and abstains from all of them, he is a
true mendicant.

ગાથા ૧૦

ગિહિણો જે પવ્વઈણ દિટ્ઠા, અપ્પવ્વઈણ વ સંથુયા હવિજ્જા ।
તેસિં ઇહલોઈયફલટ્ઠા, જો સંથવં ણ કરેઈ સ ભિક્ખૂ ॥

પ્રવ્રજિત થયા પછી કે પહેલાં જે ગૃહસ્થોના સહવાસમાં કે પરિચયમાં આવ્યા હોય, તેમાંથી કોઈની પણ સાથે લૌકિક ઉદ્દેશ્યોથી અર્થાત્ વસ્ત્ર, પાત્ર, ભિક્ષા, પ્રખ્યાતિ, પ્રશંસા વગેરેની પ્રાપ્તિ માટે જે પરિચય કરતા નથી, તે ભિક્ષુ છે.

Prior or posterior to his consecration, the acquaints, he does not contact for getting some gains of this mundane existence; he is a true mendicant.

ગાથા ૧૧

સયણાસણ પાણભોયણં, વિવિહં ખાઈમં સાઈમં પરેસિં ।
અદૅ પડિસેહિૅ ણિયંટે, તે તત્થ ણ પડસ્સઈ સ ભિક્ખૂ ॥

આવશ્યક શયન, આસન, પેયપદાર્થ, ભોજન, વિવિધ પ્રકારનાં ફળ, મેવા અને મુખવાસ આદિ ગૃહસ્થ ન આપે કે યાચના કરવા છતાં પણ નિષેધ કરે, તો તેના પર અંશ માત્ર દ્વેષ કરતા નથી, તે નિર્ગ્રંથ ભિક્ષુ છે.

If a householder does not bestow lodge, bed, drink (lifeless water) and food, dainties and delicacies of many sorts, even when he does not give on asking, totally denies - not loses temper on such man; he is true mendicant.

ગાથા ૧૨

જં કિંચિ આહારપાણગં, વિવિહં ખાઈમં સાઈમં પરેસિં લહ્હું ।
જો તં તિવિહેણ ણાણુકંપે, મણ વય કાયસુસંવુડે સ ભિક્ખૂ ॥

ગૃહસ્થો પાસેથી વિવિધ પ્રકારનાં અશન, પાન, મેવા-મીઠાઈ કે મુખવાસ મેળવીને જે મન, વચન, કાયાથી તેનું અનુમોદન કે પ્રશંસા કરતા નથી અર્થાત્ ઈંગાલદોષનું સેવન કરતા નથી; મન, વચન, કાયાને પૂર્ણ સંવૃત્ત - વશમાં રાખે છે, તે ભિક્ષુ છે.

Who gets various sorts of food, water, dainties and delicacies but shows no favour in exchange of these receipts, neither blesses nor benefits him but remains under strict discipline of mind, speech and body; he is a true mendicant.

ગાથા ૧૩

આયામગં ચેવ જવોદગં ચ, સીયં સોવીર જવોદગં ચ ।
ળો હીલણ પિંડં ણીરસં તુ, પંતકુલાઈં પરિવ્વણ સ ભિક્ખૂ ॥

જે ઓસામણ, જવનું ભોજન, ઠંડું ભોજન, છાસની પરાશ કે જવનું પાણી વગેરે નીરસ ભિક્ષાની નિંદા કરતા નથી અને ભિક્ષા માટે સામાન્ય ઘરોમાં પણ જાય છે, તે ભિક્ષુ છે.

Rice-water, barley-pap, cold-sour gruel, barley wash - who does not despise such tasteless food and wander for alms in most ordinary lowly houses; he is a true mendicant.

ગાથા ૧૪

સદા વિવિહા ભવંતિ લોએ, દિવ્વા માણુસ્સગા તહા તિરિચ્છા ।
ભીમા ભયભેરવા ડરાલા, જો સોચ્ચા ણ વિહિજ્જહ સ ભિક્ખૂ ॥

જે આ સંસારમાં દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યચ એટલે પશુ-
પક્ષીઓના અનેક પ્રકારના અતિ ભયંકર શબ્દો અને
અદ્ભુત અવાજને સાંભળીને જે ભયભીત થતા નથી, તે
ભિક્ષુ છે.

Many cruel, dreadful, frightful, awful noises
and voices occur in this world of Gods, men,
beasts; he who is not engulfed with fear
hearing those voices; he is a true monk.

ગાથા ૧૫

વાદં વિવિહં સમિચ્ચ લોએ, સહિએ યોયાણુગાએ ય કોવિયપ્પા ।
પણ્ણે અભિભૂય સવ્વદંસી, ડવસંતે અવિહેહાએ સ ભિક્ખૂ ॥

જે લોક પ્રચલિત વિવિધ ધર્મ કે દર્શન વિષયક વાદોને
જાણીને જ્ઞાન-દર્શનાદિમાં સ્થિર રહે છે, જે બીજાનાં
દુઃખને સમજનાર અથવા સંયમના અનુગામી છે, જેમણે
શાસ્ત્રોનો પરમ અર્થ જાણ્યો છે, જે બુદ્ધિમાન છે,
પરીષદને જીતે છે, જે સર્વ જીવોનું હિત કરનાર અથવા
સંયમનું લક્ષ્ય રાખનાર છે, કષાયોને ઉપશાંત કરે છે,
કોઈ પણ જીવોને પીડા પહોંચાડતા નથી, તે ભિક્ષુ છે.

In this world there are many religious sects
(disputations), knowing all these, who with
his own right knowledge-faith-conduct deeply

indulges in his restrain, who is well versed in scriptural knowledge, who is wise and witty, conquering the troubles, who keeps equal - equanimous sight on all, peaceful is he, insults n one, nor injures; he is a true mendicant.

ગાથા ૧૬

અસિપ્પજીવી અગિહે અમિત્તે, જિહંદિએ સવ્વઓ વિપ્પમુક્કે ।
અણુક્કસાઈ લહુઅપ્પભક્ષી,
ચિચ્ચા ગિહં એગચરે સ ભિક્ખૂ ॥
- ત્તિ બેમિ ।

જે ચિત્રકળા આદિ શિલ્પજીવી નથી, જે ગૃહત્યાગી હોય છે, જેના આસક્તિજનક કોઈ અંગત મિત્રો નથી, જે જિતેન્દ્રિય છે, જે સર્વ પ્રકારે પરિગ્રહરહિત છે, જે અલ્પકષાયી છે અર્થાત્ જેનામાં કોધાદિ કષાય મંદ છે, જે નીરસ અને પરિમિત આહાર ગ્રહણ કરે છે, જે ગૃહવાસ છોડીને દ્રવ્યથી કે ભાવથી એકલા વિચરે છે, તે ભિક્ષુ છે.

- એમ ભગવાને કહ્યું છે.

He who, not living by any art or craft, who has neither friend nor foe, who has subdued his senses, free of all possessions, whose passions are dimmed to lowest degree, eats tasteless yet little and light food, quitted home, remaining alone engrossed in restraintment; he is a true mendicant.

- Such I speak.

गाथा १

धर्म ज्ञातकर मुनिव्रत लूँगा, ऋजुक्रिय मुनि सह छिन्ननिदान ।
जग परिचय तज कामरहित, आतगवेषी वह मुनि जान ॥

गाथा २

राग विरत शुभ रीति चले, शास्त्रज्ञ पाप का हरता ध्यान ।
दोष हटाकर अतिदर्शी, जो कहीं न मूर्छित वह मुनि जान ॥

गाथा ३

आक्रोश वधाधिक जान हृदय, मुनि आत्मवशी ले कर्म निदान ।
तज हर्षशोक सब सहन करे, हो धीर शांत मन, वह मुनि जान ॥

गाथा ४

तुच्छ शयन आसन पाकर, शीतोष्णं दंश का कष्ट महान् ।
जो व्यग्र और ना हृष्ट बने, अति सहे कष्ट लो वह मुनि जान ॥

गाथा ५

महिमा पूजा की चाह नहीं, जिसकी न ख्याति वंदन का ध्यान ।
वह व्रती तपी संयत ज्ञानी, आतमान्वेषी है श्रमण महान् ॥

गाथा ६

जिससे छूटे संयम जीवन, जो पूर्ण मोह का कहा निदान ।
नर नारी का संग तपी तज, कौतुक त्यागी है श्रमण महान् ॥

गाथा ७

जो स्वर भौम शुभाशुभ अंबर, दंड स्वप्न वास्तुक का ज्ञान ।
अंग विकार जान नभचर स्वर, से न कार्य ले श्रमण महान् ॥

गाथा ८

मंत्र मूल बहुवैद्यक चिंता, धूमनेत्र वांति वा स्नान ।
रोग चिकित्सा आर्त स्मरण तज, चले त्याग पर श्रमण महान् ॥

गाथा ९

क्षत्रिय माहण राजपुत्र गण, उग्र विविध शिल्पी लो जान ।
उनकी महिमा ना ख्याति करे, वह त्यागी जानो श्रमण महान् ॥

गाथा १०

दीक्षा लेने से पहले या पीछे, परिचित या देखे हो मतिमान् ।
उनका लौकिक फल पाने हित, जो करे न संस्तव वह मुनि जान ॥

गाथा ११

शयनासन भोजन पान विविध, खादिम स्वादिम ना करे प्रदान ।
दाता मुनि को प्रतिषेध करे, उन पर न कुपित जो वह मुनि जान ॥

गाथा १२

जो अशन पान और खाद्य स्वाद्य, यत्किंचित् गृही से कर आदान ।
जो त्रिविध योग आशीष न दे, संवृत योगी है वह मुनि जान ॥

गाथा १३

आयामक यव आदेन काँजी, यव उदक शीत भोजन लो जान ।
नीरस भोजन निंदा न करे, विचरे लघु कुल में श्रमण महान् ॥

गाथा १४

देव मनुज और तिर्यचों के, विविध शब्द सुनते मतिमान ।
भीम भयंकर शब्दों को सुन, डरे नहीं वह श्रमण महान् ॥

गाथा १५

वाद बहुल जग जान साधु सह, संयमी शास्त्र का रखता ज्ञान ।
प्राज्ञ सहिष्णु समदर्शी उपशांत वह श्रमण महान् ॥

गाथा १६

है मुक्त संग गृह-मित्र रहित, अशिल्पजीवी वशितेन्द्रिय जान ।
मंद कषायी लघ्वासी, गृह त्याग चले वह श्रमण महान् ॥

